

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

- פרשת נח תשע"ט -

אלא על כרחך הטעם דנאמן עד אחד מכיון דדיינינן על האיסור, וההפסד ממון אינו עיקר הנידון אלא רק תוצאה מהנידון. מעתה תיקשי, דהכא נמי הרי דיינינן על חיוב מיתה להעבד, ובוה נימא דעד אחד נאמן, והא דאיכא הפסד ממון להאדון הישראל, אין זה עיקר הנידון אלא רק תוצאה מהנידון. אלא צריך לבאר דהחילוק בין איסורין לממונות, דאיסורין קילי וסגי בעד אחד, אבל החילוק בין ישראל לבני נח דבני נח קיל, ואם כן השתא דנוגע לישראל שוב לא יהא עד אחד נאמן. [א"י. נראה כונתו, דהחילוק בין איסור לממון, היינו דאיסור קל, ואם כן א"פ דיהא מזה הפסד ממון, מכל מקום אכתי עיקר הנידון היינו לענין איסורין דקילי, אמנם לענין החילוק בין ישראל לבני נח, הרי מכיון דאיכא הפסד לבני נח, אם כן לא חשיב נידון בממון בן נח אלא נידון בממון ישראל].

ג. שוכר ישראל

הנה יש לעיין לדברי המנחת חינוך, מהו באופן דדיינינן למי שייכת קרקע או לבן נח פלוני או לאידך, ויש שוכר ישראל. ויש לומר דבוה מודה המנחת חינוך דעד אחד נאמן. ונראה דתליא אם בכהאי גוונא בישראל עדים הקרובים לשוכר אם יהיו נאמנים.

עד אחד שהיה באפי תלתא

כתב בחפץ חיים (הל' לה"ר כלל ב' סע' ג' ד', ובמ"ח שם סק"ט) דעד אחד אינו נאמן לומר שסיפרו הלשון הרע באפי תלתא כדי שיוכלו לספר הלשון הרע לאחרים, אבל העד אחד בעצמו יכול לספר לאחרים הלשון הרע, שהרי העד יודע שבאמת היה באפי תלתא. וקודם נביא דברי החפץ חיים, ואחר כך נביא על דבריו קושיא נפלאה:

א. עיקר היתר דאפי תלתא

הנה כתב בחפץ חיים שיש אומרים דאם אחד סיפר גנות על חברו בפני שלשה, אף דהמספר עבר בודאי על אסור לשון הרע, מכל מקום אם אחד מהשלשה ששמע דבר זה סיפרו אחר כך לאחרים, לא עבר בזה על אסור לשון הרע, מטעם דכיון דשלשה יודעים מזה, ממילא כבר נשמע הדבר ונודע לכל, דחברך חברא אית לה, ובדבר העשוי להתגלות לא אסרה התורה משום לשון הרע. [ואיירי דוקא לספר בדרך אקראי. ויש אומרים עוד, דמותר רק אם נתגלגל הענין דרך אגב בתוך דיבורו].

ב. אין להאמין שהיה באפי תלתא

מוסיף בחפץ חיים, דהא שמותר לספר הלשון הרע, היינו דוקא השומע הראשון ששמע בעצמו מה שראובן סיפר על שמעון באפי תלתא [בפני שלשה], אבל אם לא שמע באפי תלתא, אלא שמע מהשומע שהיה באפי תלתא, אסור לו לסמך על דבריו שהיה באפי תלתא וללכת לספר לאחרים מהגנות ששמע על שמעון, דהרי חיישנן דילמא לא היה זה באפי תלתא ואיננו עשוי להתגלות, ועל כן אסור לזה לספר לשום אדם. [אם לא שכבר נתפרסם הדבר ונודע לכל].

ג. שני עדים או עד אחד

כתב בחפץ חיים, דאיכא בוה חילוק אם ידיעתו שהיה באפי תלתא הוא מכח שני עדים או רק מכח עד אחד, שבשלמא אם שני עדים העידו בוה בפני בית דין, מותר לו להאמין להם ולספר לאחרים. [אבל בהעידו שלא בפני בית דין אינם נאמנים ודינם כעד אחד]. אמנם אם שמע רק מעד אחד שהיה באפי תלתא, אין עד אחד

בן נח נאמן בעד אחד

ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם (ט' ה')

איתא בגמרא סנהדרין (נ"ז ב') בן נח נהרג בדיין אחד ובעד אחד שלא בהתראה, דאמר קרא "ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש" אפילו בדיין אחד, "מיד כל חיה" אפילו שלא בהתראה, "אדרשנו ומיד האדם" אפילו בעד אחד.

והנה מסתפק במנחת חינוך (מצוה כ"ו) בדין בן נח שדינו בעד אחד, [וכן דינו שחייב בהודאת פיו כמו שכתב בחינוך (שם)], מהו בבן נח הקנוי לישראל, כגון ישראל שקנה עבד כנעני [והעבד לא מל], דדינו כעכו"ם גמור, ועבר הבן נח על אחד מז' מצות בני נח שחייב עליהם מיתה, האם העבד נהרג בעד אחד.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי אמרינן דעד אחד נאמן, דהרי העבד מחוייב מיתה מחמת שעבר עבירה, והרי דין בן נח למות על פי עד אחד. או דילמא נימא לא כך, אלא השתא בעינן שני עדים וג' דיינים כדיני ישראל, כיון דהוא ממון של ישראל, ועד אחד אינו קם לממון אצל ישראל, ואם כן היאך נפסיד ממון ישראל בעד אחד. [וגם אפשר אינו נהרג על פי עדות קרוב של האדון הישראל, דקרוב פסול לעדות אצל ישראל. וכמו כן אינו נהרג בעדות בן נח דלישראל לא מהימן בן נח לעדות].

ב. הוכחה מעבדו דינאי המלך

הנה אסיק במנחת חינוך כהצד השני, והכיח כך מדחזינן (סנהדרין י"ט א') בעובדא עם ינאי המלך, דעבדו של ינאי הרג נפש, ובית דין אמרו לינאי שיגיע לבית דין, שהעדים צריכים להעיד לפני הבעל דין, [נפירש רש"י דינאי היה הבעל דין, דהרי עבדו כחמורו והפסד ממון הוא לו], חזינן דכדי שיעידו על העבד שחייב מיתה, היה מוכרח שינאי יגיע לבית דין, א"פ דהנידון היה על העבד והעבד היה בבית דין, מכל מקום בעינן שגם ינאי יגיע לבית דין מכיון דהעבד היה ממון של ינאי.

אם כן הכי נמי נראה דכל היכי דנוגע להאדון דהוא ממון שלו, דינו כדין ממון של האדון, ואם כן אין אנו יכולים להפסיד האדון ממוןו בלי עדים כשרים לישראל.

עוד בנידון המנחת חינוך

יש לדון בדין הנ"ל דהמנחת חינוך. א. מהו כשהפקיר העבד. ב. אמאי לא אמרינן דעיקר הנידון בבן נח. ג. מהו בשוכר ישראל:

א. הפקירו

הנה נראה פשוט דגם להמנחת חינוך אם יפקירו הישראל, שב דינו להיות נידון בעד אחד. וגם האי עד שהעיד בהיותו קנוי לישראל יועיל. [ואולי אינו כן, דמכל מקום בשעת העדות לא נתקבלה עדותו. וצריך עיון].

ב. עיקר הנידון לבני נח

הנה יש לעיין, בעד אחד דנאמן באיסורין, היאך מהני לאסור עליו ממון, כגון המעיד שבשר זו טריפה ומפסיד הבשר, אמאי לא נימא דליבעי תרי משום הפסד ממון.

נאמן בזה, דעד אחד באיסורין נאמן רק בלא איתחזק איסורא, והכא חשיבא איתחזק, דהרי בעינן מתיר דאפי תלתא וליתא. [נאע"ג דבאיתחזק מכל מקום נאמן היכא דבידו, אמנם הכא ליכא בידו, דהרי אינו יכול לספר לכתחילה באפי תלתא, דהרי אם כן יעבור על איסור דאורייתא דלשון הרע].

העד אחד מכשיל

אמנם מבואר בחפץ חיים (שם) דהשומע הראשון שהוא שמע בעצמו שסיפרו באפי תלתא, מותר לו לספר לאחרים.
ויש לשאול, היאך שרינן לו לספר לאחרים, נהי דאיהו יודע בעצמו שהדבר מותר, דהרי הוא בעצמו שמע באפי תלתא ויודע שהדבר עומד להתפרסם.

אך השומע אינו יודע שהדבר מותר, דהרי אסור לו להאמין בזה לעד אחד, נמצא שמכשיל את השומע באיסור לשון הרע, דהרי לפי מחשבת השומע עובר על האי איסורא, ואם כן השומע הוה כחשב לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה.

[וראיתי בספר עלי באר על החפץ חיים (שם) שהקשה כן ונשאר בתימה].

ויש לדון ליישב בכמה דרכים:

א. מכשילו בחשב לעשות עבירה

יש ליישב דעכ"פ ליכא בזה איסור לפני עוור, דהרי אינו מכשילו בעבירה גמורה אלא רק באיסור דחשב לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, דאמרינן (נזיר כ"ג א') דבעי כפרה וסליחה אבל אינו עבירה גמורה.

אמנם אינו כן, דהרי כתבו תוספות בקידושין (ל"ב א' ד"ה דמחיל) דגם בכהאי גוונא איכא לפני עוור.

ב. ספק ספיקא

יש ליישב דהאי דינא הנ"ל דהתוספות בקידושין הא אינו מוסכם, דהרי בריטב"א (קידושין שם) פליג עליה, ודינא דעד אחד אינו נאמן באיסורין במקום אתחזק נמי אינו מוסכם, דהוה בעיא דלא איפשטא בסוגיא ביבמות (פ"ח א').

ואם כן איכא ספק ספיקא שמותר לו לספר, דהרי להסוברים דעד אחד נאמן הא שרי ליה לשמוע ממנו, ואף להאוסרים, דילמא כהריטב"א דליכא בזה לפני עוור.

ג. יתכן דליכא ספק ספיקא

אך אינו ברור מחמת כמה טעמי, חדא, דמאן לימא דמהני ספק ספיקא בלפני עוור היכא דאין הספק ספיקא על גוף העבירה אלא על המכשיל. כגון ליתן ספק איסור לספק יהודי באופן שהמקבל עצמו יודע אם הוא יהודי או נכרי.

ועוד מאן לימא דדברי תוספות וריטב"א הוין ספק השקול, דדילמא נקטינן כדברי התוספות.

ד. ליכא מחשבת איסור

אלא יש לדון ליישב באופן אחר, דבאמת יש לעיין בהך דילפינן מקרא ד"אשה הפרם" דצריכה כפרה וסליחה, היאך הדין אם בא עד אחד לאשה ואומר לה שהבעל הפר הנדר, והנה אע"פ שהעד יודע האמת שהופר הנדר, אבל אין לו נאמנות עד אחד, דהא איתחזק איסורא ואינו בידו. אבל האשה טעתה וחשבה שמותר לה להאמין לעד אחד. האם מותר להעד להושיט לה הקונם לאכילה.

וצדדי הספק, מי אמרינן דמותר לו להושיט לה, דמכיון דבאמת הדבר בעצמותו מותר, וגם האשה סבורה שהוא מותר, אם כן שרי דהרי ליכא לא מעשה איסור ולא מחשבת איסור. או דילמא נימא דאסור לו להושיט לה, דכיון דעל פי האמת אסור לה להאמין לו, מכשילה בזה שמאמינה לו ועושה על פיו.

והנה זה דמי למי שטועה וסבור שמצד הדין מותר להרוג פלוני, האם מותר להושיט לו משקה שאינו רעל, ולומר לו שהוא רעל, ובזה ירצה להרוג את פלוני, דאין כאן לא מחשבה רעה [דהרי סבור דמצד הדין מותר להורג] ולא מעשה רע [דבאמת אינו רעל]. והאי דינא

צריך הכרע.

מעתה אם נימא לקולא, יש לומר דשרי לזה ששמע באפי תלתא לספר כאשר השומע ממנו סובר שהוא נאמן. דהא אינו מכשילו במעשה איסור, דהרי הוא יודע שבאמת היה באפי תלתא, וכמו כן אינו מכשילו במחשבת איסור, דהרי השומע סובר שעד אחד נאמן.

[נאע"פ דאמרינן להשומע דאסור לו לשמוע ולספר לאחרים, מכל מקום איירי שהשומע לא בא לשאול, אלא אם השומע היה שואל אם מותר לו לספר אחר כך, היינו אומרים לו דאסור לו לספר. ומכל מקום השומע מן התלתא מותר לו לספר ואין צריך לחשוש שהשומע יספר אחר כך דהרי השומע יודע האמת שמותר לו לספר אחר כך].

עד אחד מ"וספרה לה"

הנה איתא בגמרא כתובות (ע"ב א') מנין לנדה שנאמנת לספור לעצמה, שנאמר "וספרה לה שבעת ימים" לה לעצמה.

והקשו תוספות בגיטין (ב' ב' ד"ה הוי) דהנה מספקינן בגמרא יבמות (פ"ח א') אם עד אחד נאמן בשאר איסורין אפילו איתחזק איסורא ולא בידו, ואם נימא דנאמן, אמאי איצטריך קרא מיוחדת ד"וספרה לה" לעצמה.

ותירצו בתוספות דסלקא דעתך דחשיב כמו דבר שבערוה.

והנה שיטת מהרי"ק (שורש ע"ב) דהיכא דלא איתחזק איסורא נאמן עד אחד אף בדבר שבערוה. מעתה הקשה במהרי"ק (שם) דאע"פ דחשיב דבר שבערוה, מכל מקום נאמן עד אחד, ואם כן למה לי קרא ד"וספרה לה".

ותירץ במהרי"ק דקאי דוקא להאמינה על הטבילה דהוה איתחזק איסורא.

ותמה בבית הלוי (ח"ב סי' ל"ז) הא בידה לטבול, והרי היכא דהוה בידו גם בדבר שבערוה נאמן.

ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

א. באופן שאינו בידה

יש לומר דנפקא מינה בקרא ד"וספרה לה", באופן שאינו בידה, כגון שאומרת שטבלה אתמול, דלהא דסלקא דעתך דהוה דבר שבערוה אינה נאמנת למפרע לפטור מקרבן וממלקות, משא"כ השתא ילפינן מ"וספרה לה" דהוה איסורי ונאמנת.

אמנם הרי כתב בתשובות הגרע"א (קמא סי' קכ"ד) ובשב שמעתתא (ש"י פ"ג) דלפטור מעונשין אין עד אחד נאמן אף באיסורי.

וכתבו כן ליישב קושיית תוספות (בבא בתרא קל"ד ב' ד"ה למפרע) היאך סלקא דעתך שבעל היה נאמן לומר גרשתי את אשתי למפרע,

הרי אם כן מה הועילו חכמים בתקנה שתיקנו זמן בגיטין שלא יחפה על בת אחותו אם תזנה תחתיו (גיטין י"ז א'), הרי לעולם יחפה שיאמר גרשתי קודם הזנות ויהיה נאמן. ועל זה כתבו לתרץ דלענין עונשין אין עד אחד נאמן.

אמנם אין לסתור מזה תירוץ דידן, דהרי תוספות ורמב"ן (בבא בתרא שם) שהקשו הכי, על כרחך לא סברי הכי, ואם כן שפיר כתב כן במהרי"ק בדעת תוספות.

ב. נאמן לפטור מקרבן

הנה אף להגרע"א והשב שמעתתא, אכתי נפקא מינה לענין קרבן, דיש לומר דעד אחד נאמן לפטור מקרבן אם הוה נאמן למפרע, ורק לענין מיתה ומלקות כתבו דאינו נאמן.

ג. השתא אין בידה לטבול

בתשובות זית רענן (להגאון מקוטנא) וכן בקהילות יעקב (גיטין סי' א') כתבו ליישב דברי מהרי"ק מקושיית בית הלוי באופן אחר, דאיירי באופן דידיעין דהשתא אין בידה לטבול, כגון דדלתות מדינה נעולות והמקוה מחוץ לעיר וכן כיוצא בו, ובכהאי גוונא אינו בידו דמהני בדבר שבערוה, כיון שרוצה להתיר עכשיו.

ולדבריהם בעל שאמר גירשתי את אשתי, וידיעין שהיום אינו יכול לגרשה, כגון שהאשה במדינת היס, אינו נאמן.

וצריך עיון לדינא כי לא הוזכר כן בפוסקים, ואין ראיה מתוספות בקידושין (ס"ד ב' ד"ה רבי) דבשכיב מרע אינו נאמן לומר גירשת, דהתם הא דאינו יכול לגרשה הוא מצב מתמיד, ולא רק ענין מקרה. וצריך עיון בהאי חילוקא.

בידו כשאינו רוצה לעשותו

קיימא לן דהיכא דהוה בידו, נאמן עד אחד באיסורין, אע"ג דהוה איתחזק איסורא. וכגון מי שאומר ששחט הבהמה נאמן, משום דבידו לשוחטו.

מעתה יש לעיין היכא דקאמר ששחט הבהמה אך סבור הוא שהשחיטה אינה מועלת, דהיינו דאמר דנהי דשחטה מכל מקום היא נבילה מפאת שהיה פסול בשחיטה, וקאמר לן את מהות הפסול, ונתברר לן שבאמת אין זה פסול כי המעיד טעה בדין וסבר שדבר פלוני פוסל בשחיטה ובאמת אינו פוסל. האם בכהאי גוונא חשיב בידו.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי אמרינן דנשאר עדותו ששחט ונאמן עליו מפאת בידו, או דילמא נימא דאינו נאמן, דהרי כיון דלפי דבריו הא לא כיון בעדותו להתיר, אם כן לא נאמינו כלל ששחט מחמת דבידו לשחוט דהא אינו רוצה כלל להתיר.

ב. טעות במציאות

כמו כן יש לדון היכא דלא היתה לו טעות בדין אלא טעות במציאות, כגון דקאמר ששחט בסכין שהיתה ליד הבהמה והיא היתה מוחזקת לפגומה וגם הוא ידע כן, ונתברר שהסכין נתחלפה בלא ידיעתו, ואם אכן שחט כפי דבריו בסכין שליד הבהמה אזי הבהמה כשירה, מי נימא דמקבלינן סיפורו וממילא מכשרינן הבהמה, או דילמא אמרינן דהא לא העיד שהבהמה כשירה.

ג. עדים פסולים

עוד יש לדון כשאומר שגירשה, דבעלמא נאמן מכיון דבידו לגרשה, אך אומר שפלוני ופלוני העדים הם פסולים לעדות, והנה אינו נאמן שהעדים פסולים, האם תהא מותרת לשוק כיון דבידו לגרשה, או דילמא נימא דכיון דרצונו היה שלא להתירה, קיימא באיסור אשת איש.

[אלא דיש לדון באופן זה דאולי נהימניה לענין גט זה דהעדים פסולים, אך בפשוטו הוה ליה מיגו במקום עדים].

ד. כשהנידון לאיסור

הנה הני גווני הוא כשהנידון להתיר מפאת בידו, וכמו כן יש לדון היכא דהנידון לאסור מפאת בידו, אבל הוא מוסיף שמכל מקום הדבר מותר, אלא שעל ההיתר אין לו נאמנות.

וכגון באומר שטימא כלי חבירו דנאמן מכיון דבידו לטמא, וקאמר דמכל מקום טבלו במקוה פלוני וטיהרו, ואהא אינו נאמן דבאו שני עדים ששום אדם לא בא למקוה שם, מי נימא דמכל מקום קיימא עדותו שטימאו מפאת בידו, ועל הטהרה אינו נאמן וישאר טמא, או דילמא נימא דכל נאמנותו שטמאו מפאת בידו, והכא אינו רוצה לטמאו, ואם כן אינו נאמן כלל.

ה. בפשוטו אינו נאמן

בפשוטו כל הני גווני, דמיין להדדי, ולכאורה הדין נותן דכל דאין כונתו לגמור עדותו כפי הבידו אלא בניגוד לזה, אע"ג דלא מקבלינן האי ניגוד, מכל מקום עדות הבידו ליתא דאין שייך בידו להאמינו על מה שאין רצונו שיהא כן.

הוכחה ממקור חיים

הנה כתבנו לעיל דבפשוטו הדין נותן דבהני גווני ליכא נאמנות דבידו, דאין שייך להאמינו על מה שאין רצונו שיהא כן.

ויש לדון להוכיח לא כך מהמקור חיים, אמנם מהש"ך נוכיח כדברינו.

א. הקטן אומר שהוא בדק

הנה מצאנו בסוגיא בפסחים (ד' ב') דדיינינן היכא דהשכיר ביתו לאחר כניסת י"ד דהדין דעל המשכיר לבדוק, אם היכא דאי אפשר לשאול המשכיר אם בדק הבית, האם אמרינן דחזקתו בדוק או לא. ומייתיבן ברייתא דנשים ועבדים וקטנים נאמנים, ומקשינן היכי מהימנינן להו, אלא על כרחך מוכחא מזה דחזקתו בדוק.

והקשו תוספות (שם ד"ה לאו) אם חזקתו בדוק למה לי כלל לנאמנותם. ותירצו תוספות דאיירי שהקטנים אומרים שהמשכיר לא בדק, אך הם בדקוהו, ונאמנים בזה במיגו דאי בעי שתקי והיה בחזקת בדוק.

ב. קושיית מקור חיים

מעתה הקשה במקור חיים (סי' תל"ז סק"ח) אמאי יהיו נאמנים הקטנים לאסור ולומר שבעל הבית לא בדק, הא חזקתו בדוק והאיך נאמנים לומר שלא בדק ונצטרך להגיע לנאמנותם שהם עצמם בדקוהו, ויאמנו בזה מפאת מיגו דאי בעי שתקי, הרי אין נידון כלל דמנא לן שבעל הבית לא בדק.

ותירץ במקור חיים דהיו נאמנים לומר שבעל הבית לא בדק, דבידם לפזר חמץ בבית ואז היה חיוב בדיקה. וכך כתב בשפת אמת (שם).

ג. לאור הנידון הנ"ל אמאי חשיב בידו

אמנם יש לעיין בדבריו, דהתייבא אם היו אומרים רק שהבית בלתי בדוק כנגד חזקת בדוק, הוה מהימנינן להו מפאת בידו לפזר חמץ, אך הא בנידון דידן קאמרי שהבית בדוק, דנהי דבעל הבית לא בדק הם עצמם בדקוהו, ואם כן אמאי קאמרי תוספות דנאמנותם לומר שבדקוהו מפאת מיגו דאי בעי שתקי, הרי אף בגוונא דליכא מיגו, [כגון שמקבלים שכר עבור בדיקתם ואי הוה שתקי נהי דהבית היה נשאר בחזקת בדוק, אבל לא היה להם מקום תביעה לקבל שכר], יהא הבית בחזקת בדוק, דאין להאמינם שהמשכיר לא בדק, מפאת הא דאמרו כן ובידם לפזר חמץ, דהא אדרבא קאמרי דהבית פטור מבדיקה מפאת בדיקה דידהו, ואם כן אמאי נאמינם שבעל הבית לא בדקו.

אלא חזינן דאיכא נאמנות דבידו אע"פ דאין כונתו לגמור עדותו כפי הבידו אלא בניגוד לזה. ואם כן ניליף מינה דבמעיד דנתן גט אלא שאינה מותרת מפאת שום חסרון, ויש עדים שחסרון זה לא היה אך אינם יודעים מנתינת הגט, תהא מותרת מפאת בידו, [וכמו כן בכל האופנים הנ"ל]. וזה דלא כדכתבנו.

הוכחה דלא חשיב בידו

אך יש להביא ראיה לדברינו מהסוגיא בריש בבא מציעא, ותיקשי מינה על המקור חיים:

א. ליחזי זוזי ממאן נקט

הנה אמרינן בריש בבא מציעא (ב' ב') בשנים אוחזין בטלית, וכל אחד טוען שאני קניתי הטלית מהמוכר, אם כן ליחזי זוזי ממאן נקט ומזה נדע מי קנה הטלית.

ופירשו קמאי, דבקיבל כסף מחד על כרחך דנתרצה למכור לו, והוה אגן סהדי דלא נתרצה לשני.

ב. דעת הרא"ש דגם בהודאת המוכר

הביא בש"ך (סי' רכ"ב סק"א) דדעת הרא"ש (בי"מ פ"א סי' ב') דאף היכא דליכא עדים על המעות שקיבל מראובן אלא המוכר הודה, אינו נאמן לומר דנתרצה למכור להשני, דהוה ליה מיגו כנגד אגן סהדי.

[ועיי' בחזון איש (ח"ו"מ סי' ה' ס"ק י"ט סוד"ה והש"ך) תמה על הרא"ש, הא יש כאן ב' אמירות דסתרי אהדי, לחד גיסא אומר דראובן נתן כסף, ולאידך גיסא אומר דנתרצה למכור לשמעון, וכיון דאמרינן דלא יתכן דשנים אמת, אמאי

ד. שמעינן כדברינן

שמעינן מהאמור, דאע"פ דנאמן המוכר לומר שראובן נתן מעות משום דבידו למכור לו ולקבל ממנו המעות, ואם נאמן המוכר שראובן נתן מעות, אם כן אמרינן דאן סהדי דנתרצה למכור לו, מכל מקום הכא לא מאמינן למוכר שראובן נתן המעות, דהרי ליכא כאן בידו, דהרי המוכר טוען שלא נתרצה למכור לראובן אלא רק לשמעון. וזהו כדברינן הנ"ל דבכהאי גוונא ליכא נאמנות של בידו.

ואם כן לפי זה הדין נותן בכגון נידון המקור חיים, דבאמר בעל הבית לא בדק אבל אנו בדקנו, אינו נאמן כלל על הא דבעל הבית לא בדק, דאין כאן בידו שהיו יכולים לפזר חמץ, דהרי אין רצונם לפזר חמץ אלא לומר שהבית בדוק. וצריך תלמוד.

אמנם מהרא"ש שמעינן דלא כן, ויהא מהרא"ש ראייה למקור חיים דיהבינן נאמנות בידו על כל פרט ופרט מסיפור המעשה, נאלא דדברי הרא"ש צריך תלמוד מצד אחר, אמאי מהימנינן טפי לאמירה קמייתא ולא לאמירה בתרייתא, וכדחבאנו לעיל שהקשה בחוון איש]. אך הא בש"ך פסק דלא כהרא"ש.

מכרעינן דאמירת הכסף אמת ואמירת הריצוי שקר, אימא איפכא, ואם כן נימא יחלוקו].

ג. הכרעת הש"ך דבהודאת המוכר נאמן

אך בש"ך גופיה הכריע דנהי דאם יש עדים על נתינת הכסף אמרינן דאן סהדי דנתרצה למכור לו, אך בליכא עדים, ורק המוכר אומר דקיבל כסף מראובן, בזה מקבלינן אמירתו דנתרצה לשמעון אע"פ שלא קיבל ממנו מעות.

וכתב בחוון איש (שם) דטעמא דהש"ך, דמחשבינן יותר העדות שנתרצה למכור לשמעון, דהרי עיקר העדות על קביעת הבעלים של הטלית היא הריצוי למכור, אבל נתינת הכסף אין בזה נפקא מינה לענין קביעת הבעלים, דהרי אם נתרצה למכור לשמעון אין הכסף נפקא מינה כלל.

מעתה אע"פ דהיה נאמן על נתינת הכסף מפאת דבידו למכור לו, אך כיון דמאמינים לו דהריצוי היה לאידך, שוב לא מהימנינן ליה על נתינת הכסף דליכא כאן בידו דהרי אמרינן דאין רצונו למכור לראובן אלא לשמעון.

עניני שבת

נידונים בפיקוח נפש בשבת

הנה יש לדון בכמה נידונים בהיתר לעשות מלאכה בשבת לצורך פיקוח נפש:

א. עומד להתחייב מיתה

הנה היכא דעומד להתחייב מיתה כדין, כגון שעומד לבשל בשבת בעדים והתראה, האם יכול להצילו על ידי חילול שבת שלא יעבור על מלאכת שבת וכך ינצל מהחיוב מיתה.

בפשוטו לא שרינן, והיינו דלא שרי לאדם אחר לבשל בשבת ועל ידי זה הוא לא יבשל, והוא פשוט מסברא.

וכן יש להוכיח מהא (שבת ד' א') דהדביק פת בתנור, ועומד להתחייב משום מלאכת אופה, מכל מקום אסור לאחר לעבור על האיסור דרבנן דרדיית הפת ולהוציא הפת מהתנור, אע"פ שהמדביק יתחייב סקילה. שמעינן דאסור לעשות מלאכה בשבת להציל מי שעומד להתחייב מיתה כדין.

[דהרי משמע דדינא דרדיית הפת איירי אף כשהיה בהתראה. וכן הדין בלא התראה, אם עבר בפעם שלישית, דאז חייב כיפה, כמבואר בסנהדרין (פ"א ב').]

ב. יהרג ואל יעבור

הנה יש לדון היכא דדינו יהרג ואל יעבור, האם מותר לחלל שבת על מנת שיברח. ובמשנה ברורה (סי' שכ"ח ס"ק ל"א) נסתפק בזה.

ולכאורה לא דמי להך דלעיל, דהתם חייב מיתה מן הדין, משא"כ הכא אינו חייב מיתה, ונהי דחייב למסור נפשו, אבל ודאי יש מצוה להצילו.

ובזכר דבר (סי' ג') אייתי דבאליה רבה (סוף סימן ש"ו) כתב בפשיטות דשרי לחלל עליו שבת.

ובספר משנת פיקוח נפש אייתי דחתנא דהחפץ חיים הגאון רבי צבי הירש לוינסון ביאר דטעמא דהחפץ חיים הסתפק דשמא אין לחלל שבת להצילו, דיש לומר דכיון דהוא מן הדין שחייב למסור עצמו על עבירות אלו, אם כן שמא באופן זה לא הקפידה תורה על איבוד נפש ולא הותר לחלל שבת להצילו.

ג. לחלל שבת להציל הנרדף

הנה נסתפקו מהו כשיש ברודף אחר חבירו להורגו, ויש לפניו ב' אפשרויות היאך להציל הנרדף, או על ידי הריגת הרודף, או על ידי חילול שבת. האם מותר בזה לחלל שבת, או דילמא אסור כיון דהריגת הרודף היא מן הדין.

ולעני"ד כיון דהריגת הרודף אינו מדין חיוב מיתה, אלא מהצלת הנרדף, יש לחלל שבת הן מפאת פיקוח נפש של הנרדף והן מחמת פיקוח נפש של הרודף.

ד. באופן שהריגת הרודף אינו מלאכה

הנה בפשוטו בנידון הנ"ל ודאי יש לחלל שבת כדי להציל הנרדף, דהרי גם אם יהרוג הרודף יחלל שבת, דהרי גם הריגת הרודף היא מלאכה.

אך הנידון באופן שהיה יכול להרוג הרודף בגרמא, או בערב שבת, או על ידי נכרי, או שלא כדרך.

ולעני"ד בכל גווני הריגת הרודף הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, כמו הריגת המזיקין, דהרי אין רצונו בהריגת הרודף אלא כדי שלא יהא כאן ויהרוג הנרדף.

אך הודיעני הבחור י"ב נ"י שאחד מגדולי הדור שליט"א נקט בפשיטות דהוה צריכה לגופה, כיון דהשתא מצוה להרוג הרודף, ולא דמי להריגת המזיקין.

ולעני"ד צריך עיון דחזינו (שבת צ"ד ב') דקבורה הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. וכן ליטול מהרודף אחד מאבריו נמי בפשוטו הוי אינה צריכה לגופה, ואם כן מה לי קטלה פלגא מה לי קטלא כולה. והדיעני הבחור הנ"ל שהגאון הנ"ל אמר שזו שאלה.

ה. נרדף מתרשל

תו שאל הבחור הנ"ל, אם הנרדף יכול להנצל באופן היתר ומתרשל בדבר, האם מותר להרוג הרודף.

והנה תליא זה בהמבקש מחבירו שיהרגנו, אם הוה רודף, ודן בהא במנחת חינוך. והנה מסברא ודאי הוה רודף.

להצלחת פייגל בת לאה לברכה והצלחה וימלא ד' כל משאלות לבה לטובה

נא לתרום להדפסת הגליון
 סוקולוב 17 א' דירה 7 בני ברק,
 טל' 035703949
 L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו צ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.